

J. Győri László

"Nem igaz, hogy a közönség nem szereti az új zenét"

Interjú Vidovszky Lászlóval és Rácz Zoltánnal

Az UMZE kamaraegyüttes tíz éve, Rácz Zoltán kezdeményezésére alakult meg, és az 1997-es Őszi Fesztiválon mutatkozott be. Tavaly tizenhét művész, zeneszerző és előadó, mások mellett Ligeti György, Kurtág György, Szöllősy András, Eötvös Péter, Jeney Zoltán, Rados Ferenc, Dobszay László, Csalog Gábor, Perényi Miklós és Batta András részvételével megalakult az Új Magyar Zene Egyesülete, amely a kortárs zene széles körű megismertetését tekinti fő céljának. Az UMZE egyéves koncertsorozata 2006. május 27-én, a Ligeti György műveiből összeállított műsorral kezdődik a Művészetek Palotájában. Ebből az alkalomból beszélgettünk Vidovszky László zeneszerzővel, az Új Magyar Zene Egyesülete elnökével, valamint Rácz Zoltánnal, az Amadinda együttes alapítójával, az UMZE kamaraegyüttes frissen választott művészeti vezetőjével, az Új Magyar Zene Egyesülete alelnökével.

- Mi az egyesület célja?

Vidovszky László: - Fontosnak tartjuk, hogy a kortárs zene megfelelő módon jelenjen meg a hangversenyéletben. A magyar zenésztársadalomnak kötelessége mindent megtenni azért, hogy azok a páratlan életművek, amelyeket magyar zeneszerzők hoztak létre, műsoron legyenek. Ezeket a műveket játszani, ápolni kell. De legalább ennyire fontos, hogy a nemzetközi zenei élet aktuális, kiemelkedő darabjait is eljuttassuk a magyar koncerttermekbe. Egy nemzetközi rangú együttes működtetése a cél, amilyen az Ensemble Intercontemporaine, a London Sinfonietta, az Ensemble Modern vagy a Klangforum Wien. Magyarországon idáig soha nem tudtunk eljutni.

- Azért az Intermoduláció, vagy az Új Zenei Stúdió mégiscsak ilyenek voltak...

V. L.: - Igen, de ezek alapvetően zeneszerzői műhelyek. Az UMZE esetében azonban nem ilyen együttesről van szó. Létezik a huszadik századi repertoárnak egy nagyon fontos, a zenetörténet egésze szempontjából meghatározó műveket

magában foglaló egysége, az ensemble-repertoár. Az ensemble nem szimfonikus zenekar és nem is vonósnégyes, hanem rendszerint változó hangszerösszeállítású kamaraegyüttes. Ez a repertoár a huszadik század zenéjében éppolyan fontos, mint a tizenkilencedikben az opera vagy a szimfónia. Az UMZE ebben a repertoárban végez majd szisztematikus munkát. A zenészek megvannak, az irodalom adott...

Rácz Zoltán: - 1996-ban gondoltam először arra, hogy létrehozzak egy ilyen együttest. Nem mintha hasonló együttesek korábban nem dolgoztak volna Magyarországon, hanem mert ezek az együttesek nem tudtak a szervezettség olyan szintjén működni, ami a színvonalas munkához elengedhetetlenül szükséges. Az együttesünknek ekkor még nem volt neve, Wilhelm András zenetörténész ötlete volt, hogy az UMZE nevet vegyük föl.

- A névadás egy óriási hagyomány fölvállalását jelenti...

R. Z.: - Az 1911-ben alapított UMZE, amely egyetlen szezont ért csak meg, egy harminc- és egy huszonkilenc éves fiatalember kezdeményezése volt; Bartók és Kodály mögött fiatal koruk ellenére akkor már volt egy s más, mégsem tudták elérni az U.M.Z.E.-vel kapcsolatos céljaikat. Most, kilencvenöt évvel később azt szeretnénk, hogy - ha nekünk nem is - legalább annak a két egykori fiatalembernek higgyék el, hogy ezek a célok valóban fontosak. Mi hasonló programot szeretnénk teljesíteni, aktualizált formában. 1997 óta alkalmi társulatként működtünk, mindazonáltal néhány fontos dolgot sikerült elérnünk, eljutottunk jelentős fesztiválokra, Avignonba, Huddersfieldbe, játszottunk a Wiener Festwochenen, Berlinben és Kalsruhében, négy CD-n szerepeltünk, és a magyar zenei életben széles körű ismertségre tettünk szert. Egy másfél évvel ezelőtti Őszi Fesztivál-koncert előkészítésének viszontagságai során azonban világossá vált, hogy ez így nem megy tovább, nem tudunk ebben a formában tartósan, a magunktól elvárt színvonalon dolgozni. Részben ezért hoztuk létre az egyesületet. A tizenhét név önmagáért beszél, alighanem ennek is jelentős szerepe volt abban, hogy a miniszter felkarolta az együttes ügyét, és harmincmillió forinttal megtámogatta az első szezont. Évek óta most először sikerült elérnünk, hogy a kulturális tárca ily módon ismerje el törekvéseinket. Persze, az egyszeri miniszteri döntés - bármennyire üdvözlendő is - távolról sem biztosítja az együttes hosszú távú munkáját, már a második, 2007/2008-as szezont sem tervezhető, noha itt lenne az ideje. Egyértelmű célunk, hogy az

UMZE önálló költségvetési tétel legyen a Magyar Köztársaság költségvetésében, minden más, improvizatív jellegű megoldás csak bizonytalanságot szül újra és újra. Ugyanakkor az is célunk, hogy működésünk színvonala és társadalmi elismertsége felkeltse a civil szféra érdeklődését, és elnyerje a támogatását.

- Az egyesület tevékenysége kizárólag az együttes munkájára korlátozódik?

R. Z.: - Nem, a zenei élet számos kérdésében kész véleményt nyilvánítani. Az együttes pedig olyan programmal rendelkezik, amelyet a színpadon és a próbatermekben kell megvalósítani.

V. L.: - Fontos, hogy nemzetközi mércével is mérhető, referenciaértékű előadások szülessenek. Magyarországon a zene iránt érdeklődő emberek sem igen ismerik azt a harminc-negyven komponistát, akik ma meghatározzák a világ zenei életét, életművük ismeretlen, ezért visszhangtalan. De a magyar szerzők művei is - az olyan "világválogatottak" kivételével, mint Ligeti, Kurtág és Eötvös - jószerivel ismeretlenek külföldön. Az egyesület azt is feladatának tekinti, hogy ezt az állapotot megszüntesse. Bele kívánunk folyni az oktatásba is, a zeneakadémiai képzés mellett a tágabban vett ismeretterjesztésbe is. Az egyesület akkor lesz eredményes, ha egy idő után feleslegessé teszi önmagát. Természetes, maguktól értetődő folyamatokat szeretnénk elindítani.

R. Z.: - Gyakran hallani azt a sületlenséget, hogy a közönség nem szereti az új zenét. Ez nem igaz, hiszen, hogyan lehetne véleménye arról, amit nem ismer? Egyébként 22 éves pályafutásom az Amadindával, és az elmúlt tíz év az UMZE-val ennek éppen az ellenkezőjéről győzött meg újra és újra. A közönség a gyatra előadásokat nem szereti, bár az igaz, hogy egy-egy silány produkció hallatán kellemetlen élményeit - olykor helytelenül - a művekkel hozza összefüggésbe.

- Az UMZE hangversenysorozata egy Ligeti György műveiből összeállított koncerttel kezdődik május 27-én, és a szezon tervében a következő év május 27-én ugyancsak Ligeti-hangversennyel zárul. Elképzeléseik között a teljes Ligeti életmű megszólaltatása szerepel.

R. Z.: - Három éve, egy augusztus 20-i ünnepségen Medgyessy Péter azt mondta, hogy ez az ország Bartók, Ligeti és Kurtág hazája. Elgondolkodtatott, vajon

komolyan gondolta-e? Akár igen, akár nem, tény, hogy míg Bartók hajóval távozott, addig Ligeti vonattal, Kurtág pedig repülővel ment el ebből az országból. Látható, hogy a technikai haladás nem feltételezi szükségszerűen a szellemi fejlődést. Mindenesetre ezután elhatároztam, hogy mindent elkövetek, hogy a politikusok kedvelt, de jelentés nélküli szólamai tartalommal telhessenek meg. A Bartók-életmű jó kezekben van, ugyanakkor Kocsis Zoltán etalonnak számító lemezfelvételei és újabban zenekari produkciói - némelyek ellentétes véleményétől függetlenül - egyértelművé teszik egy új Bartók-összkiadás szükségességét, Kocsis irányításával. Nem ez a helyzet Ligeti és Kurtág életművével. Ligeti azért is áll különösen közel hozzám, mert Síppal, dobbal, nádihegedűvel című, 2000-ben komponált darabját nekünk, Károlyi Katalinnak és az Amadindának írta, ráadásul ez az egyetlen darabja, amelyet 1956-os távozása után magyar zenészeknek ajánlott. A Ligetivel folytatott próbák, a közös utazások, az éjszakai séták Budapesten, a mű lemezfelvétele és a gyakran másfél, kétórás telefonbeszélgetések kitörölhetetlen nyomot hagytak bennem. Lezártuk a huszadik századot, amelynek zenéjét a magyar muzsikusok többsége - tisztelet a kivételnek - sajnos éppúgy nem ismeri, mint a közönség. Az UMZE-nak az a feladata, hogy ezeket a fehér foltokat részben eltüntesse.

- Néhányszor jelen voltam olyan próbákon, amikor a szerző instruálta az előadókat. A huszadik századi szerzők többségétől vannak szerzői hangfelvételek is, a komponisták vezénylik, zongorázzák saját műveiket, vagy legalábbis jóváhagyják a darabjaik felvételét, ami óriási többlet lehet az előadói hagyomány kialakulásában. Ugyanakkor a huszadik század zenéjének nagy része nem tartozik a koncertkánonba, úgyhogy az előadón múlik, milyen képünk lesz a műről. Milyen fantasztikus lenne, ha annyira ismerhetnénk Mozart és Beethoven szándékát, mint az övéket. De vajon nem köti-e meg az előadó kezét a szerzői beavatkozás? Vajon nem jobb-e, ha a szerző magára hagyja művével az előadót?

R. Z.: - Élő szerző engem még sosem akadályozott műve megszólaltatásában. Sőt, megkockáztatom, az élő szerzőkkel való együttműködés teszi lehetővé olyan művek helyes megszólaltatását is, amelyek szerzőivel már nem dolgozhatunk.

V. L.: - Egy kortárs zenei együttes esetében azért nem váratlan fordulat, hogy a zeneszerző él. A zeneszerzők viszonyulása műveikhez nagyon különböző. Van, aki teljesen elzárkózik attól, hogy beleszóljon műve előadásába, mások végigigizgulják

műveik minden előadását. A szerző halála után persze a mű a mindenképpen önállóvá válik, attól kezdve már nincs más forrás, csak a kottaszöveg. A művet igazából az előadások egymásutánja hozza létre. Az V. szimfóniáról bennünk kialakult kép annak köszönhető, hogy nagyon sok V. szimfónia-előadást ismerünk. Ha csak egy felvételünk vagy koncertélményünk lenne, bármilyen tökéletes előadásban hallottuk volna is a darabot, semmit nem tudnánk róla. A művek a történetiségben előre haladva válnak egyre jobbá vagy kevésbé jóvá. De az igazi nagy pillanat mégis az első előadás, amikor először szólal meg a zene. Akkor még senki sem tudja, mi lesz belőle, mivé alakul.

R. Z.: - A huszadik század a hangrögzítés elterjedésével valóban fontos lehetőséget teremtett. Néhány évtizede van csupán lehetőségünk rá, hogy a műveket a szerző jelenlétében, esetleg instrukcióit követve vegyük fel. De ezek a felvételek sem mindig tökéletesek, gondoljunk csak Bartók két zongorára és ütőhangszerekre írott Szonátájának szerzői felvételére. Persze, a két ütőhangszeres gyenge teljesítménye ellenére is ezt hallgatjuk szerzői felvételként. Az Amadindával és Wilhelm Andrással évek óta dolgozunk Cage ütőhangszerekre komponált műveinek lemezfelvétel-sorozatán; a tőle közvetlenül kapott információk alapvetőnek bizonyultak ahhoz, hogy a műveket hitelesen szólaltathassuk meg. Azt remélem, a munka végeztével elmondhatjuk, amit létrehoztunk, etalonnak számít majd. Ebben az értelemben a szerző közelsége nagyon fontos, aztán majd jön a darabok utóélete.

- Elkanyarodtunk a koncertsorozattól. A kiindulás tehát Ligeti.

R. Z.: - Igen, ráadásul Ligeti 1923. május 28-án született, így ez a koncert egyben tisztelgés nyolcvanharmadik születésnapján, aminek ünnepélyességét fokozza, hogy Ligeti egyik legközelebbi barátja, Kertész Imre - kifejezetten erre az alkalomra - írt szövegével kezdődik a koncert. Ezen a májusi estén deklaráljuk, hogy elindulunk, a szezont aztán ősszel kezdődik, amely során néhány régóta tervezett célunkat is igyekszünk megvalósítani. Decemberben például Steve Reich-koncertet rendezünk a Művészetek Palotájában. A most hetvenéves szerzőt egyébként az idén az egész világon hangversenyekkel, több városban egész sorozatokkal ünneplik, a londoni Barbicanban például Steve Reich-fesztivált rendeznek, New Yorkban a Carnegie Hall, a Brooklyn Academy of Music és a Lincoln Center szintén fesztivállal köszönti, Los Angelesben 2007 januárjában lesz koncertsorozat a tiszteletére, a London

Sinfonietta pedig idén tavasszal hét európai nagyvárosban mutatta be a legújabb Reich-opuszt. Reichet különlegesen szoros kapcsolatok fűzik Magyarországhoz, és nem csak egyik nagyszülője okán. Eddig háromszor járt Magyarországon, először az Új Zenei Stúdió hívta meg, másodszer a 180-as csoport, harmadszor az Amadinda, és most az UMZE meghívására jön majd. Ez a koncert ismét ráírja Budapestet a nemzetközi kortárs zenei élet térképére, ami egyik legfontosabb célunk; a tájékozott zeneszeretők az egész világon tudni fogják, hogy Reichet nemcsak New Yorkban, Los Angelesben, Londonban, de a vezető európai zenei központok mellett Budapesten is bemutatókkal ünneplik. Persze Budapest a XIX-XX. század fordulóján rajta volt ezen a térképen, később aztán lekopott róla. A Reich-koncerten három magyarországi bemutatót játszunk majd, a legfrissebb darabot 2006 márciusában mutatták be Kölnben, és már december 7-én Budapesten is elhangzik. Fontos, hogy a művek ne húsz-harminc éves késéssel jussanak el hozzánk. Reich azt írta, hogy a kedvünkért az idén tizedszer is átjön Európába, mert szereti az UMZE-t.

Fontos aztán az UMZE számára, hogy olyan zenészeket is maga köré vonzzon, akiktől sokat tanulhat: hogy Kocsis Zoltán karmesterként részt vegyen az UMZE programjaiban - első koncertjére az UMZE együttesel 2007. április 7-én kerül sor, szintén a MÜPA-ban -, hogy Perényi Miklós vagy Ránki Dezső is fellépjen hangversenyein. A Budapest Music Center kezdeményezésére minden évben megrendezzük majd a magyar zene ünnepét, magyar szerzők műveit állítva a középpontba. És van még valami, ami nagyon fontos: az UMZE kivételes helyzetbe került, ami nagy felelősséggel jár. Igyekeznünk kell, hogy integráljuk azokat a zeneszerzőket és hangszereseket, akik aktívak és értékes munkát végeznek a magyar zenei életben. Az UMZE nem olyan területen próbál fellépni, amelyen már amúgy is sokan tevékenykednek. Mi egy gondozatlan, elhanyagolt terület ellátására vállalkozunk, a Magyar Állami Operaház költségvetésének néhány ezrelékéből.

J. Gy. L.

2006. május 19.